

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง "การเมืองของชนชั้นกลางกับการใช้สื่อมวลชน" เมื่อพิจารณาจากระเบียบวิธีที่ได้นำมาศึกษาแล้วพบว่า เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผนวกเข้ากับแนวคิดของสำนักทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมายมาเทียบเคียงกับแนวคิดและทฤษฎี เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การใช้สื่อมวลชนเพื่อการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง

แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง มี 2 ประเภทด้วยกัน คือ แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล และแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารอื่น ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

เพื่อให้ได้คำตอบถึงรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองและทัศนะที่มีต่อหนังสือพิมพ์ จึงจำเป็นที่ผู้วิจัยจะต้องคัดเลือกบุคคลที่เป็นเป้าหมาย (Purposive Sampling) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลเอาไว้ นอกเหนือจากความเป็นชนชั้นกลางแล้ว (อาชีพและการศึกษา) ยังต้องเป็นบุคคลที่มีความสนใจอย่างมากทั้งทางการเมืองและการใช้สื่อมวลชนเพื่อการสื่อสารทางการเมือง (Highly Politicize and Media Involved)

สำหรับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้มีทั้งสิ้น 18 คน โดยผู้วิจัยได้แบ่งบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพการใช้สื่อมวลชนและการเป็นผู้ที่ทำงานในสื่อมวลชน ดังนี้

1.1 กลุ่มชนชั้นกลางทั่วไป จำนวน 14 คน

แบ่งเป็น เพศชาย จำนวน 9 คน และ เพศหญิง จำนวน 5 คน อายุระหว่าง 27-50 ปี

การศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 3 คน

ปริญญาโท จำนวน 10 คน

ปริญญาเอก จำนวน 1 คน

- 1) คุณสมบัติ บุญงามอนงค์ อาชีพ : เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน (มูลนิธิโกมลคีมทอง)
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2539
- 2) คุณวิภา ดาวมณี อาชีพ : พนักงานบริษัทสยามทีวี แอนด์ คอมมิวนิเคชั่น
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2539
- 3) คุณบุชา บุชาธรรม อาชีพ : พนักงานบริษัท บางจาก ปิโตรเลียม จำกัด
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2539
- 4) คุณวรวรรณ เปรมสุข อาชีพ : พนักงานบริษัท แมทซ์บ็อกซ์ แอดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2539
- 5) คุณศศิณ พัฒนาภิรมย์ อาชีพ :ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2539
- 6) คุณปฐม สรรพชุตดาญาณ อาชีพ : พนักงานบริษัทนำเข้า-ส่งออก
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2539
- 7) คุณศยามล ไกยูรวงศ์ อาชีพ : เจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายของมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2540
- 8) คุณลือชา ชับมัน อาชีพ : อาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2540
- 9) คุณรัตนวรรณ เผ่าวนิช อาชีพ : อาจารย์โรงเรียนเอกชน
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2540
- 10) คุณโกศิต ปัญญเศรษฐ อาชีพ : ผู้จัดการบริษัทรักษาความปลอดภัย
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2540
- 11) คุณกัญฐิ์ลดา เนียมแสง อาชีพ : อาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2540
- 12) คุณเฉลิมพร ชุ่นแก้ว อาชีพ : อาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2540

- 13) คุณชาคริต สุดสายเนตร อาชีพ : เจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าว สถานีโทรทัศน์ไอทีวี
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2540
- 14) คุณพิเชียร อำนาจวรประเสริฐ อาชีพ : นักธุรกิจและนักจัดรายการ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2540

1.2 กลุ่มอาชีพสื่อมวลชน (หนังสือพิมพ์) จำนวน 4 คน คือ

- 1) คุณฐากร บุนปาน หนังสือพิมพ์ข่าวสด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2539
- 2) คุณสันหัตถ์ กรณี (นามปากกา) หนังสือพิมพ์สยามโพสต์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2539
- 3) คุณพนา จันทร์วิโรจน์ หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2540
- 4) คุณธงชัย คงสิทธู หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2540

2. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

เนื่องจากผู้วิจัยต้องการข้อมูลความคิดเห็นของนักวิชาการที่ลงตีพิมพ์เนื้อหาเกี่ยวกับชนชั้นกลางและในบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าข้อเขียนของนักวิชาการก็คือสิ่งที่เป็นตัวแทนนักวิชาการนั้นอยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงได้ค้นหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวจากทั้งหนังสือพิมพ์และเอกสารอื่น ๆ ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2539-2540

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ซึ่งมีการจัดเตรียมแนวคำถามเอาไว้ โดยแนวคำถามจะครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้สัมภาษณ์จะถามคำถามเดียวกันกับทุกกลุ่มตัวอย่างที่ถูกสัมภาษณ์ เพื่อให้คำตอบที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างนั้นถูกนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือแตกต่างของความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันได้ในบรรทัดฐานเดียวกัน

การตรวจสอบข้อมูล

สำหรับการตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะนำข้อมูลไปวิเคราะห์นั้น ในกรณีของข้อมูลประเภทบุคคล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ก่อนหน้ากับอาจารย์ที่ปรึกษา และเนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบแผนการใช้สื่อที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะ

เวลา ดังนั้นผู้วิจัยจึงยึดเอาข้อมูลแรกที่ได้จากการเก็บข้อมูลเท่านั้น เพื่อที่การวิเคราะห์ข้อมูลจะได้ไม่มีความซ้ำซ้อนอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบการใช้สื่อเพื่อการสื่อสารและทัศนคติต่าง ๆ ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เคยตอบไว้ก่อนหน้านี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งตามประเภทของข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้สัมภาษณ์ทุกกลุ่ม โดยได้ตั้งคำถามตามแนวที่ได้เตรียมไว้อย่างครอบคลุมทั้งหมด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นที่เรียบร้อย จากนั้นนำมาถอดความแล้วใช้การอธิบายข้อมูลที่ได้และนำมาสรุปประเด็นสำคัญ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2539-พ.ศ.2540

สำหรับแนวคำถามของกลุ่มชนชั้นกลางทั่วไป ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลในขอบเขตดังต่อไปนี้

- รูปแบบการใช้สื่อมวลชนในชีวิตประจำวัน
- ทัศนคติต่อหนังสือพิมพ์ในการตอบสนองความต้องการทางการเมือง
- อุดมการณ์ทางการเมืองของชนชั้นกลาง

สำหรับแนวคำถามที่ใช้กับกลุ่มอาชีพสื่อมวลชน ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเพื่อเก็บคำสัมภาษณ์เพื่อใช้อธิบายข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- รูปแบบการดำเนินงานของหนังสือพิมพ์
- บทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อสังคม
- ภาพของอุดมการณ์ทางชนชั้นที่ปรากฏในสื่อมวลชน

2. ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่ผู้วิจัยคัดลอกจากหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงานวิจัยในช่วง พ.ศ.2539-พ.ศ.2540 นอกจากนี้ยังมีเอกสารที่ได้จากหนังสือและวารสารต่าง ๆ รวมไปถึงงานวิจัยที่พูดถึงสื่อมวลชน และชนชั้นกลาง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการอธิบายข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ จะใช้การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสรุปประเด็นสำคัญ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มา มาประมวลหาข้อสรุปของการวิจัย โดยเรียงลำดับหัวข้อได้ดังนี้

1. รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง
2. ทักษะของชนชั้นกลางที่มีต่อหนังสือพิมพ์ในฐานะกลไกทางสังคม
3. อุดมการณ์และการยึดพื้นที่ทางความคิดของชนชั้นกลาง

วิธีการนำเสนอข้อมูล

ผลจากการศึกษาข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยเริ่มจากรูปแบบการใช้สื่อมวลชนในชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางว่ามีลักษณะในการใช้อย่างไร เพื่อที่จะทำความเข้าใจถึงการใช้สื่อมวลชนที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชนชั้นกลาง ด้วยการวิเคราะห์เกี่ยวกับแบบแผนการใช้สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ประเด็นต่อมาผู้วิจัยได้นำเสนอถึงทักษะของชนชั้นกลางที่มีต่อหนังสือพิมพ์ในฐานะที่เป็นกลไกทางสังคมที่ดำเนินงานโดยเอกชน และในประเด็นสุดท้าย เป็นการนำเสนอข้อสรุปเกี่ยวกับการใช้สื่อมวลชนในฐานะเครื่องมือเพื่อสนองผลประโยชน์ทางชนชั้นว่า หนังสือพิมพ์เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพเพียงใดต่อการนำเสนอภาพอุดมการณ์ที่มีอยู่ในสังคมตรงกับอุดมการณ์ของชนชั้นกลาง โดยวิธีการนำเสนอเช่นนั้นจะทำให้หลักการอ้างและแสดงผลตามแนวคิดของ กรัมสกี (Gramsci) เกี่ยวกับการต่อสู้ทางด้านอุดมการณ์ (War of Position) ของกลุ่มต่าง ๆ ที่ใช้สื่อมวลชนเป็นเวทีการประลองกำลัง โดยเฉพาะการต่อสู้ทางด้านอุดมการณ์ในชีวิตประจำวันของชนชั้นกลาง

อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจอยู่หลายครั้ง รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นของสื่อมวลชน ทำให้ข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้แล้วอาจไม่สอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้นภายหลังจากงานวิจัยได้ถูกนำเสนอ เช่น การปรับเปลี่ยนท่าทีหรือแนวทางในการดำเนินงานของหนังสือพิมพ์บางฉบับอันเนื่องมาจาก

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง : การเลือกตั้งในเดือนพฤศจิกายน 2539

ความผันผวนทางเศรษฐกิจ : สภาพเศรษฐกิจที่ทรุดต่ำลงตั้งแต่ช่วงต้นปี.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

สภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไว้ก่อนในบทนี้

หัวข้อทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแ่งมุมหนึ่งของชนชั้นกลางในสังคมไทย โดยเฉพาะในแง่ของการใช้ สื่อมวลชนเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางชนชั้น ซึ่งการอธิบายปรากฏการณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิพากษ์สถานะของคนชั้นกลางในปัจจุบันอันเป็นการสะท้อนภาพความจริงของคนชั้นกลางที่ถูกคาดหวังว่าน่าจะเป็นกลุ่มพลังที่จะช่วยผลักดันสังคมว่าเป็นกลุ่มคนที่มุ่งแสวงหาแนวความคิดแบบได้อยู่